

399. Seniorenwandeling Natuurgroep Gestel op woensdag 13 februari 2025.

Inleiding

Daartoe verzamelden zich 55 deelnemers bij eetcafé De Oude Ketting in Boxtel. De betekent veelal een rondje Landgoed **Venrode** en Landgoed **Sparrenrijk**.

Naast Grove dennen zou je in Venrode best eens *het mooiste* ***douglasbos** van Brabant kunnen vinden; aangelegd op voormalige stuifduinen of stuifzandruggen. Moet ik ergens lezen.

Omdat er op Venrode nogal wat dassenburchten voorkomen, moet er bij bosbeheer voorzichtig gewerkt worden.

Tussen de stuifduinen liggen in de uitgestorven laagten vennen omringd door een brede rij gagel die in maart-april in bloei staat. Op die vennen is het niet geheel onmogelijk de kleine, ronde, bijna staartloze **dodaar** (geen dodaard) te zien zwemmen en duiken.

Op Venrode komen ondermeer de kuifmees, de boomklever en de gele kwikstaart voor.

Venrode wordt omsloten door de landgoederen *Sparrenrijk, Eikenhorst, het Wilhelminapark en Zegenrode*.

Er was een tijd dat Sparrenrijk een geheel vormde met Eikenhorst, wat nu nog aan de loop van de lanen te zien is.

Deze landgoederen maken deel uit van Het Groene Rijk.

Landgoed **Sparrenrijk** is ontstaan toen de *Halsche Heide* samen met het aangrenzende Landgoed Eikenhorst omstreeks 1800 werd ontgonnen.

Families Van Rijckevorsel en Van Lieshout waren eens eigenaren van de genoemde gebieden. In 1954 kocht de gemeente Boxtel het bosgebied aan.

Die probeert in het bos meer variatie aan te brengen en zo de natuurwaarden te verhogen.

Er groeien beschermde Koningsvarens en Dubbelloven, er komen meer dan 30 broedende vogelsoorten voor en? Paddenstoelen te over!

‘Het mooiste ***Douglasbos** in Brabant’?

Wat weet u eigenlijk van de Douglasspar?

- Deze boom is vernoemd naar David Douglas (1799-1834), een Schotse botanicus; ofwel een plantwetenschapper.
- Samen met Archibald Menzies (1754-1842), ook een botanicus, ontdekten zij als eersten in 1791 de Douglasspar.
- Daarom **was** de wetenschappelijke naam *Pseudotsuga douglasii*; vandaag-de-dag *Pseudotsuga menziesii*. ‘Pseudotsuga’ staat voor: ‘lijkt op een tsuga’ of een ‘onechte tsuga’.

- De soort aanduiding *menziesii* is een eerbetoon aan Archibald die als eerste van de twee botanici de Douglasspar daadwerkelijk ontdekte.
- Douglas zelf studeerde biologie in de tijd dat hij zeven jaar leerling-tuinman was.
- In 1827 introduceerde hij de Douglas 'in de teelt', wat zoveel betekent dat Douglas himself als eerste deze boom kweekte of teelde en op de markt bracht.
- David Douglas stierf onder mysterieuze omstandigheden in 1934 tijdens het beklimmen van een berg in Hawaï. Dat hij ruste!
- De Douglas is goed te herkennen aan de hangende lange (5/8 cm), en brede (2½ cm) kegels én de geur van de naalden.
- Als je wat naalden tussen je vingers fijn wrijft, ruik je een frisse sinaasappelgeur. Maar? Er zijn nog meer herkenningspunten.
- De naalden zelf zijn plat en lijken wat op die van de spar, staat ergens geschreven.
- Wat? Lijken op die van de spar? De naalden van een spar zijn vierkantig, hebben een scherpe punt (naald) en zijn van onder en boven gelijk.
- Men had in het verleden de grootste moeite met de wetenschappelijke naam. Evenzo met de Nederlandse naam. Douglasspar? Als het geen spar is moet je hem zo niet noemen. Daarom is de wetenschappelijke naam *Pseudotsuga*; lijkt op een Tsuga. Maar dat had wel 'wat voeten in de aarde'.
- De schors van een wat oudere boom is roodbruin of purperachtig én? kurkachtig. Ook heeft de oude schors diepe groeven en richels.
- De Douglasspar is een 20 tot 100 m hoge groenblijvende boom. In Nederland mag je in je handen klappen als tie 50 meter haalt.
- Toch groeit hij goed; laten we zeggen 'redelijk snel'. Dus eerder kaprijp en verkoopbaar voor, veelal, buitentoepassingen.
- Douglasshout is matig tot goed duurzaam. Gaat 10 tot 15 jaar mee. Het hout heeft een goede uitstraling maar vergrijst snel, wat veel mensen juist mooi vinden. Effectieve behandeling van het hout zal de levensduur verlengen.
- De boom kwam niet op eigen kracht uit Noord-Amerika. Is dus in eerste instantie een exoot. Edoch? De Douglasspar is in 2003 in Nederland 'ingeburgerd'; heeft sinds 2003 de status van 'gevestigd'! Wat dan weer betekent dat ie zichzelf voortplant in (half)natuurlijke gebieden.
- Koning (1840-1849) Willem II (*1792 †1849) plantte 140 jaar geleden op Landgoed Het Loo een Douglasspar die nu hoger is dan 50 meter; vertelt Wikipedia mij.
- Daarmee is hij niet alleen de hoogste, maar ook de oudste Douglas in Nederland.
- Koning (1849-1890) Willem III (*1817 †1890) wordt op internet in deze ook genoemd. Een bosje sparren waarin deze imposante reus staat is in de jaren 1860 – 1870 aangelegd met bomen die

geïmporteerd waren uit Amerika. Met wat rekenwerk kom je uit dat de boom in 2025 ongeveer 160 jaar oud is. En? Was het nou Koning Willem II of Koning Willem III? Tis mij om het even!

De Hazelaar

(*Corylus avellana* = Een struik met bruine noot uit Avella vecchia Zuid-Italië)

De mannelijke bloemen zitten aan de gele katjes; de vrouwelijke bloemetjes zijn roze tot donkerrood net boven de gele katjes.

Op pagina 29 van het jubileumboekje (2023) **Brugman vertelt** wordt de hazelaar uitgebreid besproken. Overigens ook in nummer 264 van

weblog *Brugmanpraat*. Toch nog wat punten, vooral omdat de hazelaar in op het ogenblik in bloei staat en deze heel zeker tijdens de februari wandeling de nodige aandacht heeft gekregen. Dit keer *te hooi en te gras*; ofwel in onwillekeurige volgorde:

- De hazelaar is een 'naaktbloeier' wat betekent dat de plant, in dit geval een struik, bloeit als tie nog niet in blad staat. Zo ook Klein hoefblad en de Gele kornoelje.
- Iemand noemde dit ook wel, als ezelsbruggetje: 'de zoon voor de vader'.
- Dat is bijzonder. Juist omdat de meeste planten eerst blad krijgen en pas daarna gaan bloeien. Waarom eigenlijk?
- Het zou wel eens zo kunnen zijn dat bij de hazelaar het de enige manier is om windbestuiver te kunnen zijn in een omgeving met veel bomen en struiken die dan ook nog kaal zijn. De wind blaast dan de pollen lekker door en tussen de bomen door om er zeker van te zijn dat het stuifmeel alle hazelaars bereiken en bevruchten.
- De mannelijke bloemen zitten in de gele sliertachtige katjes, ook wel 'snottenbellen' genoemd, die al in de voorafgaande zomer aanwezig zijn in de oksels van de bladeren.
- Pas in januari/februari bloeien ze tot in april. Kan zelfs eerder.
- De officiële Nederlandse naam van deze struik is **Hazelaar**.
- De Kronkel- en de Treurhazelaar zijn gekweekt; cultivars.
- De vrouwelijke katjes met kersrode stempels bevinden zich net boven de mannelijke katjes.
- In het najaar zijn er de hazelnoten, de vruchten.
- De hazelnoten worden omgeven door vruchtblaadjes.
- Die noten worden niet echt groot, smaken goed, bevatten veel vitamine E maar ook veel calorieën.
- Hazelaars kunnen zes meter hoog worden en werden vroeger als **hakhout** gekweekt.
- Met een zeer scherp hakmes werden de takken aan de grond afgehaakt voor meerdere doeleinden. Onder meer voor kachelaanmaakhout en takkenbossen om in de bakkersoven brood te bakken.
- Vlaamse gaaien, zorgen voor verspreiding van de hazelnoten. Maar?
- De hazelaar is een echte windbestuiver. Bij de bestuiving van de vrouwelijke bloemen komt geen insect aan te pas.
- Het hooikoortsseizoen start met de bloei van de hazelaar. De pollen, het stuifmeel, kunnen flink wat jeuk en irritatie veroorzaken bij hen die daar vatbaar voor zijn.

Wilde gagel

In de naam **Venrode** lijkt het woord 'ven' duidelijk. Toch is er een soort van definitie; *een klein ondiep natuurlijk meer gelegen in heidegrond*. Dat klopt hier.

'Rode' moeten we uitleggen als rooien, ontginnen, omhakken van bomen. Rond 1900 werd Venrode ontgonnen en beplant met Grove den-
nen. Dat ven, het Grote ven, daar kwamen onze groepen al snel bij uit. Dit Grote ven wordt omringd door gagelstruiken. **Wilde gagel** (*Myrica gale*) is een bezemachtige struik, met mooie takken, bladverlie-
zend, medicinaal (kiespijn), bloeit rood in april/mei, staat op de rode
lijst en werd vanwege de sterke geur gebruikt tegen luizen en vlooi-
en in de bedstee. Gagel werd ook gebruikt bij de bereiding van bier voor-
dat hop zijn intrede deed.

De paus verbood dat op een bepaald moment. Het zou niet alleen slaap-
verwekkend zijn maar ook giftig. Daar trappen wij nu niet meer in.
Gagelbier is hier tegenwoordig nog te koop. Lees ik ergens. In Dene-
marken kennen ze zelfs gageljenever. Zeker is dat Wilde gagel nergens
in Nederland zo massaal voorkomt als op Venrode. Beweert men. In
midden-Limburg ken ik een terreintje waar gagel groeit. Gagelrovers
hadden in een bepaalde tijd van het jaar grote belangstelling voor de
mooie takken. Daarom werd en wordt er geen ruchtbaarheid gegeven
aan de vindplaats.

Wat is er nog meer bekend over Wilde gagel?

- Komt voor op in de winter zeer natte, zure, venige grond, heide
velden, moerasbossen en laagveen moerasbossen. Ook in natte
duinvalleien.
- Bloeit in de maanden mei en april.
- Ook hier verschijnen de katjes voor de bladeren. Een naaktbloeier
dus.
- De vrucht is een steenvrucht; afgeplat en drietoppig en heeft geen
waslaag.
- Gagel duldt geen concurrentie van andere struiken of bomen.
- Gagel neemt sterk af en is daarom wettelijk beschermd in de *Wet
natuurbescherming*.
- De struik wordt 60 tot 150 cm hoog.
- Aan de onderzijde van de bladeren bevinden zich harspuntjes met
harsklieren.
- Die produceren etherische olie; ofwel heerlijke hemelse olie. Wat
dat ook moge zijn.
- Was vroeger een medicinale of toverplant.
- Medicinaal tegen kiespijn en als toverplant werkte het 'geslachts-
drift stimulerend'; *afrodisiacum* zou dat heten en werd verder nog
toegepast bij leerlooien.

- Wilde gagel werkt ook als insectenwerend om vlooien uit de bedmatrassen te weren.
- Het blad werd vroeger als bitterstof gebruikt bij bierbereiding.
- Tegenwoordig nog bij speciale bieren.

De Moerascipres op Venrode

De Moerascipres is in de verslagen al meerdere keren aan de orde geweest. Ook in het Jubileumboekje op pagina 63 e.v. Toch een korte herhaling voor hen die zich na augustus 2023 bij de wandelgroep hebben aangesloten:

- De Moerascipres heet met zijn 'zondagse naam', wetenschappelijke naam, *Taxodium distichum*.
- *Taxodium* betekend 'op taxus gelijkend' voor wat betreft de bladeren; de naalden. '*distichum*' staat voor 'tweerijig', ook voor wat betreft de bladeren.
- Een volwassen Moerascipres heeft een ronde gebogen kroon.
- Dit in tegenstelling met de Watercipres. Die heeft een spitse kroon.
- Beide boomnamen worden nogal eens door elkaar gehaald.
- Dat is waar; moeras en water zitten dicht bij elkaar. Qua silhouet of vorm is er nogal verschil. Minder duidelijk bij jongere bomen.
- De Moerascipres groeit op latere leeftijd breed uit. Vind verslaglegger niet een echt mooie boom.
- Mooier is de genoemde Watercipres (*Metasequoia glyptostroboides*); kaarsrechte stam en echt piramidaal.
- De schors van de stam is vezelig.
- Eventuele luchtwortels verschaffen zuurstof aan de wortels van bomen in waterverzadigde grond.
- De Moerascipres groeit graag aan of in water, maar ook op vochtige grond.
- Het loof, ten onrechte 'naalden' genoemd staan in twee vlakke ietwat slordige rijen.
- Die vallen met scheut, takje waaraan de smalle blaadjes, en al af in de winter.
- De wintertwijg vertoont de littekens van de in november afgevalen scheuten.

Moerascipres: Zachte verspreid staande smalle blaadjes ('naalden') aan scheuten, scheuten aan twijgen, twijgen aan takken of stam.

Lork of Lariks

Van de lariks, die ook lork wordt genoemd bestaan wereldwijd zo'n 15 soorten. De Europese Lork of lariks, want daar heb ik het over, is inderdaad de enige Europese naaldboom die in de herfst zijn naalden laat vallen om zijn 'winterslaap' te houden. Hij stamt uit de Alpen en de Karpaten, is hier dus een exoot, maar wel officieel geaccepteerd; 'gevestigd' zoals dat heet.

De lariks voelt zich hier redelijk op zijn gemak. In Nederland treffen we hem veelvuldig als bosboom aan. Hij bereikt een hoogte tot 30

meter en vormt een lichte, hoog aangezette kroon. De stam is bij oudere bomen bedekt met een dikke schors die grof gebarsten is. De naalden van de lariks staan op oudere takken en twijgen (kortloten) in bosjes van 25 tot 40 stuks bij elkaar. Op de nieuwe uitlopers (langloten) groeien de naalden alleen (alleenstaand).

Als eerste onder de naaldbomen bloeit hij begin april; in de herfst verschijnen de eivormige kegels die enkele jaren aan de boom blijven.

Vruchtbaar is de Europese lariks pas na 15 jaar.

De lariks is een snelle groeier die veel licht en ruimte nodig heeft. Hij is bestand tegen vorst en hitte en door haar krachtig, schuin gericht wortelgestel goed in de bodem verankerd. In het voorjaar is ze door haar friscgroene kleur bijzonder aantrekkelijk. Het duurzame hout is van goede kwaliteit, heeft een brede roodbruine kern en wordt zeer gewaardeerd. Lariksen kruisen zich onderling gemakkelijk. Vertelde iemand mij.

De in de Nederlandse en Duitse bossen voorkomende lariksen zijn meestal een kruising van de Europese lariks (*Larix decidua*) en de Japanse lariks (*Larix kaempferi*). Die lariks zou dan met zijn zondagse naam *Larix x eurolepis* heten en is een hybride-lariks, een gekruiste lariks. Die lariks wordt tegenwoordig in bijna heel Europa aangeplant. Dit omdat de boom snel groeit, hij daarom zeer geschikt voor de bosbouw en als leverancier van hout. Vooral het laatste. Larikshout, dikwijls lorkenhout genoemd, is watervast, sterk en duurzaam. Het is het meest duurzame Europese naaldhoutsoort dat wordt gebruikt voor omheiningen, als bouwhout voor zowel binnen als buiten, voor scheepsrompen, waterbouwwerken, meubels, trappen enzovoort. Over deze lariks is nog meer te vertellen. Dat houdt u van mij te goed. Maar iets moet ik u toch nog meegeven. De boom die wij **lariks** noemen, heet hier nu officieel **lork**. Boomnamendeskundigen veranderen van tijd tot tijd zowel de Nederlandse als ook de wetenschappelijke namen van bomen en planten. Niet om te veranderen, maar om te verbeteren. Om welke reden dan ook. Soms met een vraagteken. Verslaglegger kan daar soms wel horen-en-dol van worden. Daarom stel ik voor deze boom gewoon lariks of lork te noemen; 'Europese-lariks of lork' is eigenlijk nog beter.

Tak van een Lariksboom met bundels en kegels. (Klasfoto van Pixbay.com)

Willem van der Vorm

Dit is hij dan, Ome Willem!

De naam **Willem van der Vorm** kwam bij een van de groepen ter sprake. Wie was deze Willem ook weer?

In 1917 kocht Willem van der Vorm (*1873 - †1957), een gevreesde havenbaron uit Rotterdam, Landgoed Venrode als buitenverblijf. Gek-scherend werd dit landgoed wel 'het vakantieoord van ome Willem' genoemd.

Willem was een flinke zakenman. Zo was hij eens eigenaar van de Holland Amerika Lijn (HAL). Hij handelde in steenkool, olie en scheep-vaartbenodigdheden. Ook was hij actief in de kunst en de paarden-sport. Zeker in die tijd had hij iets meer te verteren dan de gemid-delde Nederlander. Hij was gewoon rijk. Wat heet rijk?

De familie Van der Vorm behoort tot de meest vermogende van Ne-derland. In de Quote 500 stond de familie van 2009 t/m 2022, op de tweede plaats met een geschat vermogen van 3,4 miljard in 2009 en 8,6 miljard euro in 2022. De familie staat bekend als erg gesloten. Vanaf 1979 is de Stichting het Brabants Landschap eigenaar van land-goed Venrode. Vermoedelijk verworven van de erfgenamen van ome Willem. Binnen dit landgoed staat het vrijstaande woonhuis 'Landhuis Venrode', ook wel 'Villa Venrode' genoemd dat dateert uit 1927.

Klimop

Klimop in boomstam en hoger. Schadelijk voor de boom?

Het onderdeel **klimop** is bij een of alle wandelgroepen aan de orde ge-weest. Klimop, het moet maar eens gezegd worden, krijgt over het al-gemeen niet de aandacht die het verdient. En toch? Dik Trom zou ge-zezd hebben 'Het is een bijzondere klimmer, en dat is ie!'

'Klimop' heet hij in gewoon Nederland. Zijn 'zondagse naam' is *Hedera* (vastgrijpen - vasthechtend) *helix* (klimop). Wereldwijd zijn er wel 16

soorten *Hedera*. Maar er is maar één *Hedera helix*. Zo is de Kaukasische klimop een ander soort klimop; *Hedera colchica* (uit Colchis). Gelijk moet ik dan maar vermelden dat men in de tuincultuur erin geslaagd is tientallen cultivars (kunstmatig gekweekt) klimop te kweken.

Vooraf voor in de privétuin heb je klimop in meerdere bladkleuren, groeisnelheden en bladvormen. Bijvoorbeeld de Ierse klimop; *Hedera helix* '*Hibernica*'. Drie naamdelen. *Hibernica*, zou je kunnen zeggen, is een echt kind geboren uit de *Hedera helix*. Daarom drie namen. Nu weer terug naar onze klimop-in-bomen.

Klimop groeit vanuit de grond; recht omhoog de stam en de boom in. (foto Piet Brugman)

Klimop zelf is geen boom, geen struik, maar een klimmer, een liaan. Deze klimop groeit in de zon, in de schaduw, maar het liefst of liever in (half)schaduw. Onze zelfhechtende klimmer heeft niet echt steun nodig. Maar als er niets te klimmen is, blijft hij aan de grond. Daarom is deze klimop ook een goede bodembedekker. Ja, een flinke zelfs!

Aan de stengels van klimop groeien niet alleen bladeren maar ook kleine hechtwortels. Daarmee hecht de klimop zich vast aan en in de boomschors of aan een niet al te gladde muur of natuurlijke en niet bewerkte schutting. Recht omhoog. Niet links- of rechtsdraaiend om de stam van een boom, zoals andere lianen dat veelal doen. Tot wel 20 en meer meter hoog kan hij klimmen. Boven in de boom gekomen is er niets meer te klimmen en dan gaat de klimop daar **bossig** worden. Want hij groeit in de top nog even verder. Dat gaat door tot een lengte van 40 meter. Daar rolt hij zich als het ware op tot een bossige bol. Vertelt iemand mij. Misschien voelt u hem al aan. Harde wind of storm geselt soms zo'n bos klimop en, als de storm maar lang genoeg duurt, scheuren en breken de klimstengels en waait de bos klimop uit de top van de boom. Uitkijken dus! In het al wat verdere verleden, heeft de groep waar ik toen deel van uit maakte, zo'n verse bos klimop onder een boom zien liggen. Met uitleg van de gids.

Deze klimop, die ook wel gewone- of groene klimop wordt genoemd, dit ter onderscheiding van de vele cultivars, is sterk, groeit prima, is winterhard en altijd groen van blad. De boom zelf heeft niet veel last van zijn metgezel. Dus wel enige last? Ja, dat kan. Wanneer de 'bos' in de top van de boom te zwaar wordt kan dat door het gewicht vervelend zijn voor de takken van de boom. Daarnaast is het goed om te weten dat een volwassen klimop niet meer hecht, dus ook niet meer klimt. Ook hechten de bloeitakken van de klimop niet. Die 'hangen' als het ware in de klimop.

Nu even bij de les blijven. Hij, de klimop, parasiteert namelijk niet op de boom. Dit wil zeggen 'niet op schadelijke wijze profiteert van de boom'. Klimop haalt onderaan de stam met zijn bloedeigen wortels water en voedsel uit de grond en niet via de hecht- of luchtwortels, wat veel gedacht wordt.

Wanneer je klimop weelderig in bomen ziet groeien geeft dat een indicatie; zegt iets over een bepaalde eigenschap van de grond in dat gebied of omgeving. In dit geval een voedselrijke (mineralen) bodem. Klimop is dan een indicatorsoort. Veel paardenbloemen in een wei of grasland, geeft als indicatie aan dat er flink bemest is. Stikstofrijk en dus een negatieve indicatie. Daarentegen geven bepaalde soorten wilde planten in grondpercelen aan dat het perceel niet bemest is en in goede natuurconditie verkeert.

Heeft klimop ook natuurwaarden? Klimop in bomen dient als schuil- en slaapplek voor vogels en insecten, vooral in de winter. Want? Onze groene klimop blijft in de winter groen. Zowel bij de Hulst als bij de Klimop vallen wel bladeren af. Ze blijven dus niet allemaal groen. Hoeveel blad valt er van groenblijvende bomen of struiken? Een blad of naald (is ook een blad) wordt gemiddeld een keer in de zeven jaar ververst of vervangen. Heb ik ergens gelezen.

Blauwzwarte bessen in een klimop (Foto internet m.h.d.)

Klimop bloeit **laat in het jaar vanaf september tot december**. Vanaf augustus t/m november is ook te lezen. In deze periode zijn veel andere planten al uitgebloeid. Daarmee is klimop één van de laatste planten die allerlei soorten vlinders, bijen zweefvliegen en andere insecten van voedsel voorziet. Dat is vooral het positieve van deze klimmer. Maar er is nog meer: klimop bloeit niet alleen in het najaar, maar geeft ook bessen in het voorjaar. Dit wijkt in beide gevallen af van het normale. In het vroege voorjaar zullen hongerige lijsters en duiven hun best moeten doen om aan de kost te komen. Klimop komt ze daarin tegemoet.

Zo is de **nectar van klimop van levensbelang** voor trekvlinders zoals bijvoorbeeld de Atalanta. Zij moeten hun buikje vol eten vooraleer ze hun tocht naar het warmere zuiden aanvangen. Maar ook heel wat wilde bijen, honingbijen, zweefvliegen, komen smullen van de zoete nectar. Klimop vindt dan bij insecten gretig aftrek van stuifmeel.

De bloeiende bloemetjes van klimop zijn klein en lichtgroen, maar zitten, bijna niet te geloven, vol met nectar. Op zonnige dagen kan het bij een bloeiende klimop een zoemen van jewelst zijn. Veelal merk je dit pas als je onder klimop doorloopt of er tegenaan.

Vogels en zoogdieren weten klimop te vinden. Vogels vinden er beschutting bij regen, gevaar en als slaapplek. Ook bouwen ze er hun nest in het voorjaar.

Klimop knippen of snoeien?

Niet doen in de bloeiperiode, want dan knip je alle bloemen af en dien ten gevolge ook de voorjaarsbessen. Is de klimop toch te bossig? Vindt u? Snoei dan in het late voorjaar. De bessen zijn dan genuttigd. Vogels en insecten zullen je er dankbaar voor zijn. Klimop is een prima groeier die haalt de eventuele achterstand wel in. Toch goed om dit te weten?

Luzerne

Is een klaversoort. Eén van de vele klaversoorten. In mijn jongere jaren werd luzerne veel door boeren verbouwd. Niet voor de verkoop, maar als voer voor zijn werkpaarden. Luzerne is namelijk rijk aan vitaminen, eiwitten en mineralen. Werkpaarden, veelal Belgische knollen, deden toen nog het werk wat tegenwoordig door tractoren en andere landbouwvoertuigen wordt gedaan. Een 'grote boer' die toen schuin tegenover ons woonde had 10 van die dikbillen. Luzerne werd, als ze voldoende was gegroeid, gemaaid en in het veld op ruiters te drogen gezet. Wanneer het droog was zag het eruit als een soort bonenstro. Beter is misschien, net geen klaverstro en ook net geen klaverhooi. Maar meer stro dan hooi. Tegenwoordig wordt luzerne geperst tot luzernekoeken en als bijvoer aan ren- en springpaarden gevoerd. Gemaaide luzerne die op het veld te drogen stond, kon toen gemakkelijk schimmelen. Vooral in natte zomers. Het moest persé goed droog zijn voordat de boer zijn klaverstro onder dak mocht brengen. Tegenwoordig gaat dat drogen in speciale mechanische drogerijen. Luzerne is ook een prima groenbemester. Hommels, grotere bijen en vlinders zorgen voor de bestuiving van luzerne-klaver. Klaver heeft altijd drie blaadjes bijeen. Bij sommige klaversoorten kun je op ieder blaadje een 'letter v' zien staan. Aan kinderen vragen of ze weten wat die drie v's betekenen krijgt u leuke antwoorden. Maar het echte antwoord is 'Voer-Voor-Vee'. Kortom: luzerne is alleen maar plus!

Luzerne (klaver). Prima voer voor paarden én voor groenbemesting.

Kaarsrechte bomen

De wandeling ging vooral door bebost gebied. Prachtige naaldbomen zijn er te aanschouwen. Met mooie rechte kale stammen. Alleen de kruinen zijn groen. In een bosperceel, vertelt Michel, is dat normaal. Bomen die (dicht) bij elkaar staan willen met alle geweld omhoog groeien; weg van de donkerte en óp naar het zonlicht, want daar is het te doen. De onderste takken aan de stammen laten het dan afweten. Door gebrek aan genoeg zonlicht verdorren die takken, vallen soms af en soms ook niet. Wij zagen dan ook mooie rechte tot bijna aan de hemel reikende bomen. En toen kregen we het over **heipalen**. Wordt daar nog mee gewerkt? Welke boomsoorten leenden of lenen zich voor heipalen? Een onbekend onderwerp begreep ik. Verslaglegger gaat op onderzoek.

Heipalen:

Vroeger waren heipalen altijd van hout van daartoe geschikte boomstammen. Die waren nodig om bij woningbouw, rioleringswerken wegenbouwprojecten de fundamenteën te vrijwaren voor verzakken in nattere gebieden. Zo rust bijvoorbeeld de kathedraal van Chambéry (Fr) op 30.000 Europese lariks heipalen. Amsterdam is ook op heipalen gebouwd, wat algemeen bekend is.

Er zijn bedrijven in Nederland die nog steeds houten heipalen verkopen en dus worden ze dan ook nog gebruikt. Heipalen kunnen worden geleverd tot lengtes van 23 meter. Als het even kon, en dat kon natuurlijk niet altijd, moesten ze aan de onder- en bovenkant even dik zijn. Houten ongeschilde heipalen moesten toen minimaal 20 centimeter ónder het grondwaterpeil staan. Komen ze er boven dan heb je een probleem. Want hout gaat rotten op het punt nat/droog met alle gevolgen van dien. Zo'n 25 jaar geleden gebeurde dit met mijn geboortehuis in Zuid-Holland. De gemeente dempte een sloot die parallel liep met de woning. Het grondwaterpeil zakte daardoor en gingen de koppen van de heipalen rotten. De woning begon te verzakken. Een juridisch probleem ontstond. Uiteindelijk opgelost met duizenden guldens schade voor de gemeente. Eerst werden de desbetreffende heipalen blootgelegd en de aangetaste delen van de palen afgezaagd. Bovenop de afgezaagde palen werden de afgezaagde stukken vervangen door betonstukken van dezelfde lengte en de boel kon toen niet meer verzakken. Het lijkt een fluitje van een cent, maar er ging wel iets aan vooraf. Tegenwoordig gaan lange houten heipalen twee meter onder het grondwaterpeil de grond in en dan korte betonpalen er bovenop. Al jaren worden in deze tijd betonnen heipalen gebruikt. Houten heipalen alleen nog bij rioolwerkzaamheden en bijgebouwen. Maar we hadden het over en gaan terug naar de houten heipalen.

Onder water gaan die wel eeuwen mee, beweert men. Soms kunnen

zij wel aangetast raken door schimmels. Dat lijkt niet positief. De meeste heipalen, lees ik verder, waren en zijn van vurenhout, van de fijnspar. Die kwamen en komen veelal uit de sparrenbossen in de Eifel en het Saarland. Ook de Grove den, Douglas en Europese lariks werden en worden nog gebruikt voor heipalen. Over eiken heipalen heb ik niets kunnen vinden, wat je wel zou je denken.

Dit was het verhaal over de houten heipalen. Maar van die mooie rechte naaldboomstammen werd nog iets anders gemaakt; de vroegere houten telefoonpalen die overal langs onze wegen stonden. Die waren van onder en van boven wél even dik! Wie weet dat nog?

Mooie rechte boomstammen. Hoe kan het zo groeien?

Grove den

- Moet het hebben van de wind; Vliegdennen.
- Grove dennen werden lang geleden in Breda gekweekt voor de bouw van de Spaanse vloot.
- Dit omdat Breda in Spaanse handen was.
- Later voor de Verenigde Oost-Indische Compagnie.
- Onze Grove dennen zijn allen afkomstig uit uitheems plant- en zaaigoed.
- Waar 'het grove' in Grove den voor staat is nog even niet bekend.
- 'De schors is grof van structuur' is alles wat ik vind. Wie oh wie?

- Vrijstaande Grove dennen in de vrije natuur zijn eigenlijk Vliegden.
- Het zaad van zo'n Vliegden is licht van gewicht en voorzien van vleugeltjes waardoor de wind het vrij ver kan meenemen.
- Vliegden zijn door natuurlijke uitzaaiingen verspreide Grove dennen.
- Grove dennen zijn aangeplant.
- Als je het zaad van een Vliegden zaait en daarna poot, dan wordt het een Grove den.
- Genetisch gezien wijkt de Vliegden niet af van de Grove den.
- Wel wijken de groeivormen af. Dit komt door de natuurlijke uitzaaiing op vooral zandgronden; heide en stuifzand.
- De hedendaagse Grove dennen komen allemaal voort uit uitheems zaai- en plantgoed.
- Aangeplant voor houtproductie en andere producten zoals terpentin, olie en teer.
- Was vooral bestemd als mijnhout.
- Mijnhout moest kwalitatief goed hout zijn. Het zou beter zijn dan staalconstructies.
- De mijngangen, de balken aan het plafond, werden gestut door de Grove den.
- Na de sluiting van de mijnen in 1970 en 1980 was het mijnhout passé.
- Door de klimaatopwarming gaat de Grove den het moeilijk krijgen door droogte en schimmels.
- Er wordt al vanaf 2023 onderzoek gedaan door te zoeken naar bomen die beter passen bij veranderend klimaat.

Tot slot nog een foto die ik net toegestuurd kreeg; **Krokusjes in volle bloei**. De lente is nu echt begonnen. Geniet ervan. Lente en zomer zijn weer zo voorbij. Volgende wandeling is woensdag 12 maart aanstaande.

Sint-Michielsgestel, 6 maart 2025.
Piet Brugman – p.a.brugman@gmail.com
[Brugmanpraat...](#)